

Background report

Hospodářská a sociální rada
(ECOSOC)

Integrace sociálně znevýhodněných a vyloučených skupin

INTEGRACE SOCIÁLNĚ ZNEVÝHODNĚNÝCH A VYLOUČENÝCH SKUPIN

1. Úvod

V posledních patnácti letech rapidně vzrostl zájem o problematiku sociálně znevýhodněných a vyloučených skupin. Dnes je tímto pojmem vysvětlována celá řada jevů od etnických nepokojů přes chudinská předměstí velkoměst až po nerovnost žen, mužů či postižených při uplatnění na trhu práce. Právě tyto skutečnosti jsou pozadím textu, který právě máte před sebou.

2. Vymezení pojmů

Pojem sociálně znevýhodněné skupiny stále není přesně definován. Mezi sociálně znevýhodněné skupiny lze řadit skupiny osob, které nemají úplný a rovnoprávný přístup k základnímu sociálnímu zabezpečení (podpora v nezaměstnanosti, dávky hmotné nouze). Patří sem mnoho skupin, které ve společnosti nemohou využívat všech občanských práv. Důvodem může být cílená diskriminace ze strany státního aparátu nebo také předsudky společnosti. Do této kategorie bývají zahrnuti postižení lidé, homosexuálové, imigranti, národnostní, náboženské a etnické menšiny atd. Hranice mezi „pouhým“ sociálním znevýhodněním a vyloučením není zcela jasně vymezena.

Pojem sociální vyloučení je stejně jako sociální znevýhodnění poměrně novým pojmem. Koncept sociálního vyloučení byl nejdříve zaveden ve Francii pro osoby, které byly mimo systém sociálního zabezpečení. Postupně se však rozšířil do ostatních zemí Evropy s tím, že se význam tohoto termínu rozšířil a nezahrnuje dnes pouze neschopnost dosáhnout na dávky sociálního zabezpečení. Popisuje a vysvětluje celou řadu dalších jevů. V 90. letech se pojem stal i součástí sociální politiky Evropské unie.¹

Sociální vyloučení má vnější i vnitřní příčiny. Vnější příčiny jsou mimo dosah a kontrolu vyloučených skupin. Mezi ně patří např. trh práce, sociální politika státu, diskriminace. Naopak mezi vnitřní příčiny (které jsou důsledkem jednání konkrétních lidí, jichž se sociální vyloučení týká) patří neschopnost hospodařit s penězi, apatie, nízká motivace, orientace na okamžité uspokojení potřeb. Výše uvedené příčiny jsou předpoklady, které mohou způsobit vytěsnění osob na okraj společnosti.²

Rozlišujeme několik podob vyloučení:

- a. **Prostorové vyloučení** - sociálně vyloučené osoby mnohdy žijí v oblastech, které jsou značně zanedbány a vyznačují se celkově nízkou životní úrovní.
- b. **Ekonomické vyloučení** - toto vyloučení je spojeno s uzavřením přístupu na trh práce a chudobou (dojde tak ke ztíženému nebo nemožnému přístupu k finančním zdrojům). Dochází pak k rozvoji černé ekonomiky a černého trhu práce.
- c. **Kulturní vyloučení** - nejčastěji obnáší omezený přístup ke vzdělání.
- d. **Sociální vyloučení v užším smyslu** - společenské styky se omezují na lidi, kteří se nacházejí ve stejném postavení (sociálním vyloučení).³

¹ Kdo drží Černého Petra, str. 6

² Kdo drží Černého Petra, str. 8

³ Kdo drží Černého Petra, str. 9-13

Slumy v indické Bombaji⁴

2. Prostorové vyloučení

Prostorová segregace (nedobrovolné vyloučení) je tím, co je v souvislosti se sociálním vyloučením zmiňováno nejčastěji. S tímto termínem se totiž pojí nejproblematictější socio-ekonomické jevy jako existence ghatt, slumů či jiných sídlišť osob na okraji společnosti. Proto je tomuto specifickému jevu věnován samostatný prostor v tomto textu.

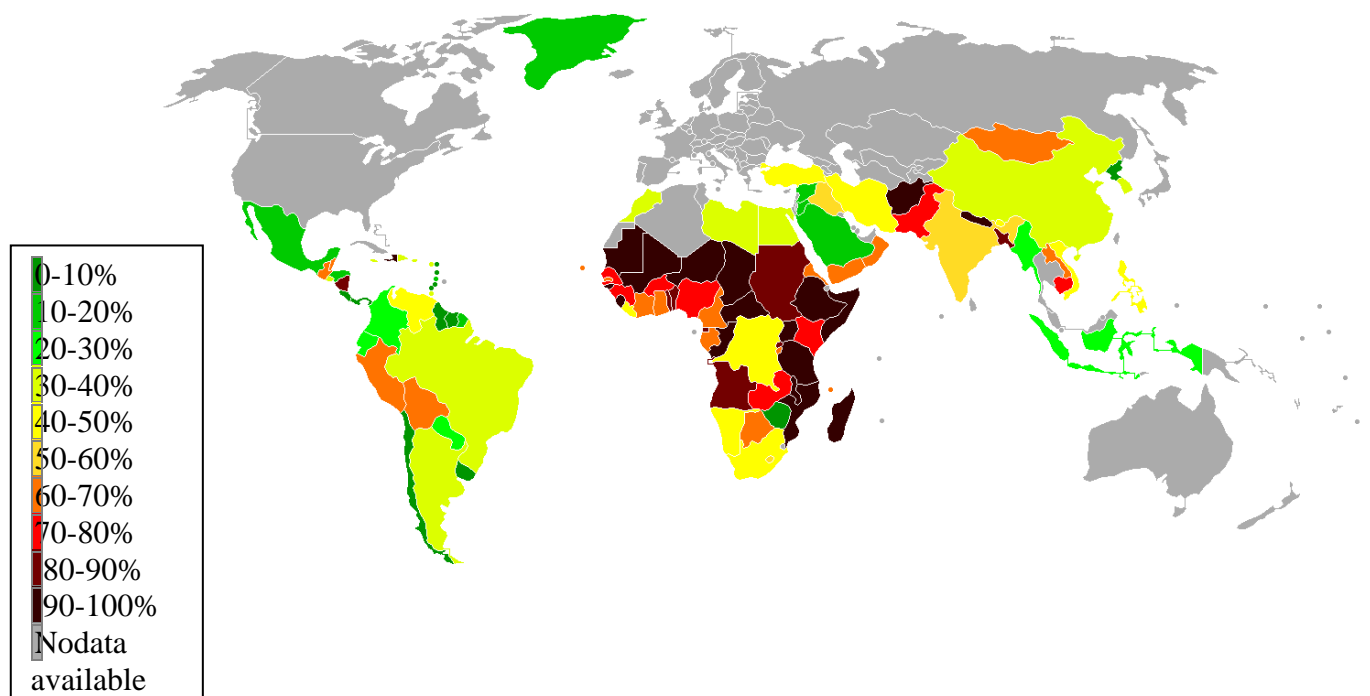
„Ghetta představují extrémní formu rezidenční segregace. Jde o oblast, ve které se nedobrovolně koncentrují členové určité sociální skupiny a mají v této oblasti převažující podíl na její celkové populaci. Ghetto je obvykle charakterizováno chudobou, nezaměstnaností a nekvalitním bydlením. V souvislosti s koncentrací městské chudoby se hovoří též o slumech (charakterizovaných velmi zchátralým bytovým fondem) a nouzových koloniích (shanty towns, squatter settlements) tvořených shluky provizorních příbytků zpravidla na periferiích velkoměst rozvojového světa.“⁵

Tato osídlení mohou způsobovat mnoho problémů, jelikož se v nich zdržují lidé bez práce a finanční prostředků. Jedná se proto mnohdy o oblasti s vysokým bezpečnostním rizikem a se zaostalým nebo zcela neexistujícím zdravotním a sociálním systémem. To vše vede k bezpečnostní a ekonomické destabilizaci (vysoká kriminalita, černý obchod, černý trh práce).

⁴ <http://static.panoramio.com/photos/original/1526900.jpg>

⁵ Prevence prostorové segregace , str. 7

Všechny zmíněné pojmy týkající se prostorové segregace jsou v přímé souvislosti s chudobou, zvláště pokud je společnost výrazně diferenciovaná. Chudoba se zase úzce pojí s nízkou gramotností či vysokým přírůstkem obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že se s chudobou v různé míře potýkají téměř všechny země světa, tak i problém prostorového vyloučení postihuje většinu států.

Poměr městské populace žijící ve slumech⁶

3. Integrace imigrantů

Specifickou skupinou mezi sociálně znevýhodněnými a vyloučenými skupinami jsou imigranti. Integrační politiky⁷ států často navazují právě na imigrační politiku. V průběhu dějin se v západním světě uplatňovalo několik modelů integrace. Těmi základními jsou asimilace, multikulturalismus a universalismus. Je třeba říci, že různé země světa mají historicky různý přístup k integraci přistěhovalců. Zatímco ve Francii je již tradičně uznáván zejména přístup asimilační, Nizozemí či Velká Británie se řadí k zemím, které vyznávaly především multikulturalismus. Dnes se však všechny země postupně blíží k takzvané občanské integraci, která hledá střed mezi asimilací a multikulturalismem. Důraz je v jejím případě kladen na začlenění imigranta do občanských struktur, ale zároveň je zachována kultura každého jedince.

Přes všechny integrační snahy v západním světě však stále dochází k vyloučení imigrantů, kteří se v některých případech seskupují v okrajových čtvrtích velkých měst. Zde pak může dojít i k nepokojům, které jsou založeny právě na sociálním a kulturním vydělení ze společnosti. Stále ještě v živé paměti máme nepokoje z roku 2007, které vypukly na předměstích Paříže a postupovaly i do některých dalších francouzských měst. Otázkou zůstává, jak se k tomuto nechtěnému vývoji odcizování se posledních generací imigrantů postavit. Názory se zcela různí (od důkladné asimilace k co největší svobodě a rovnosti).

⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/File:Urban_population_living_in_slums.png

⁷ „Integrační politikou je míněna politika (soubor cílů a opatření formulované a prosazované státní mocí), jejímž cílem je podpořit proces začlenění přistěhovalců do hostitelských společností.“ (Baršová, Barša, 2005, str. 9/10)

Zatímco evropské státy se snaží k přistěhovalectví vybudovat nějaký konkrétní postup a způsob integrace, situace v USA se liší tím, že se jedná v podstatě o celý přistěhovalecký národ. Právě z toho vychází i různé teorie o integraci. Jedna z nich se nazývá „melting pot“ (tavící kotel) a hovoří o tom, že každý, kdo přijde do USA, se stane Američanem a „okoření“ tak stávající společnost. Druhá teorie je pojmenovaná „salad bowl“ (salátová mísa) a má charakterizovat směs jednotlivců různých etnik, kteří jsou pouze obsaženi v míse, která představuje Spojené státy. Pojmenování Američan je má pouze sjednocovat, zůstávají však osobitými entitami. Tyto dva typy jsou konkrétní ukázkou možných přístupů k chápání společnosti a integrace jako takové.

Nepokoje na předměstích Paříže roku 2007⁸

4. Možnosti řešení

Vzhledem k tomu, že se jedná o opravdu rozsáhlé téma, nelze najít jedno jediné konkrétní řešení. Situace se liší stát od státu. Obecně však lze říci, že k řešení sociálního znevýhodnění a vyloučení je nutné zastavit diskriminaci ve všech oblastech fungování společnosti. Je potřeba dosáhnout rovného přístupu k zajištění základních potřeb, vzdělání, trhu práce i k uspokojivému bydlení. Nejtěžší, ale velice důležité, je zamezení prostorového vyloučení - nejlépe již od zárodku.

Další konkrétní řešení již nelze zobecňovat. Vyspělé země mají v současné době již řadu fungujících programů, mezi něž patří i systém sociálních dávek. Jak je již zmíněno výše, o sociální začleňování se od 90. let výrazně zajímá Evropská unie. Dochází ke koordinaci, kdy je společně definován cíl Evropské unie jako celku. Specifickými nástroji k dosažení těchto cílů jsou pak akční plány členských států.⁹

Chudinské čtvrti však zůstávají velkou výzvou. Klíč je zřejmě ve vypořádání se s chudobou. V souvislosti s ní lze hovořit o tzv. kultuře chudoby, kdy velmi chudí jedinci sdílí a dále reprodukují vzorce chování a životní způsoby, které jim na jednu stranu umožňují vyrovnat se se svou situací, na druhou stranu ale jejich chudobu znásobují (např. postojem ke vzdělání).¹⁰

⁸ http://www.provence-inn.com/IMG/jpg/i_banlieu_en_feu-2.jpg

⁹ *Příjmová chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice a srovnání se zeměmi EU*, str. 24

¹⁰ *Prevence prostorové segregace*, str. 13

5. Závěr

S postupem demokratizačních procesů a s rostoucím významem lidských práv se otevřela i problematika sociálně znevýhodněných a vyloučených. Dnes již patří k nejdiskutovanějším tématům nejen národních politik. Je možné ji označit za Achillovu patu jinak stabilních států. U těch nestabilních to pak zůstává brzdícím článkem možného rozvoje. Je však jasné, že nelze nalézt zcela univerzální řešení, ačkoli kroky k němu vedoucí mohou být v mnohém podobné.

Zdroje

SIROVÁTKA, Tomáš, KOFROŇ, Pavel, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, HORA, Ondřej, TRBOLA, Robert. *Příjmová chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice a srovnání se zeměmi EU (výzkumná zpráva projektu Monitorování chudoby)*. Brno: Výzkumné centrum Brno, 2005.

BARNES, Matt, HEADY, Christopher, MIDDLETON, Sue, MILLAR, Jane, PAPADOPOULOS, Fotis, ROOM, Graham, TSAKLOGLOU, Panos. *Poverty and Social Exclusion in Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2002.

SIROVÁTKA, Tomáš, et al. *The Challenge of Social Inclusion, Minorities and Marginalized Groups in the Czech Society*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2006.

KOOPMANS, Ruud, STATHAM, Paul (ed.). *Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

BROŽ, Miroslav, KLINTOVÁ, Petra, TOUŠEK, Ladislav. *Kdo drží Černého Petra: Sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s. 2007.

SÝKORA, Luděk, TEMELOVÁ, Jana. *Prevence prostorové segregace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005.

BARŠA, Pavel, BARŠOVÁ, Jana. *Přistěhovalectví a liberální stát: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně - Mezinárodní politologický ústav, 2005.

CORNELIUS, Wayne, TSUDA, Takeyuki, MARTIN, Philip, HOLLIFIELD, James. *Controlling Immigration: A Global Perspective*. Stanford: Stanford University Press, 2004.

DANIELS, Roger. *Guarding the Golden Door: American Immigration policy and Immigrants since 1882*. New York: Hill and Wang, 2004.

TOUŠEK, Ladislav. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu, Katedra antropologických a historických věd FF ZČU:
http://caat.cz/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucení_a_prostorova_segrecace.pdf

Polis - podpora sociálně-integračních politik a služeb:
<http://www.epolis.cz/index.php>

Programy sociální integrace:
<http://www.integracniprogramy.cz/>

Social exclusion [& fight against poverty](#)
ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/10855

http://www.provence-inn.com/IMG/jpg/i_banlieu_en_feu-2.jpg

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Urban_population_living_in_slums.png

<http://static.panoramio.com/photos/original/1526900.jpg>

Top partneři

Generální partner
Modelu OSN

Hlavní partner
Modelu OSN

Model NATO is co-sponsored by
the North Atlantic Treaty Organization

Hlavní partner
Modelu NATO

British Embassy
Prague

Generální partner
Modelu EU

Nizozemské velvyslanectví

Hlavní partner
Modelu EU

Zastoupení
Evropské komise
v České republice

Univerzitní partner

Partner zahájení

Partner jednání

Dodavatelé služeb

Mediální partneři

**Asociace
pro mezinárodní
otázky**
Association
for International
Affairs

Asociace pro mezinárodní otázky využívá pravodajství z databázi ČTK, jejichž obsah je chráněn autorským zákonem. Přepis, šíření, či další zpřístupňování tohoto obsahu či jeho části veřejnosti, a to jakýmkoli způsobem, je bez předchozího souhlasu ČTK výslovně zakázáno.

Copyright (2003) The Associated Press (AP) - všechna práva vyhrazena. Materiály agentury AP nesmí být dále publikovány, vysílány, přepisovány nebo redistribuovány.

Zpracoval: Radka Nedbalová

Redakční úprava: Kateřina Humplíková, Sue Nguyen

Grafická úprava a tech. spolupráce: David Petrboř

Vydala Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XV. ročníku Modelu OSN.

© AMO 2010

Model OSN

Asociace pro mezinárodní otázky, Žitná 27, 110 00 Praha 1

Tel./fax: +420 224 813 460, e-mail: model.osn@amo.cz, IČ: 659 995 33

» www.amo.cz « » www.studentsummit.cz «